

Brondocument

Leren, Loopbaan en Burgerschap

september 2006

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Leren en loopbaan: de blik op ontwikkeling.....	6
3. Burgerschap	6
4. Overzicht van het brondocument.....	7
5. Beschrijving van de kerntaken.....	8
Leren	8
Loopbaan	10
Burgerschap: politiek domein	11
Burgerschap: economisch domein	12
Burgerschap: sociaal-cultureel domein.....	14
6. Totaal overzicht proces-competentie-matrices	16

Colofon

In opdracht van : Stuurgroep Competentiegericht Beroepsonderwijs

Opdrachtleiding: Gemeenschappelijk procesmanagement Competentiegericht
beroepsonderwijs

Ondersteuning: CINOP (F. Blokhuis, J. Huisman) en SLO (E. Moen)

1. Inleiding

Het brondocument Leren, Loopbaan en Burgerschap beschrijft de kwalificatie-eisen op het gebied van burgerschap, leren en loopbaan van deelnemers. Deze eisen staan naast de eisen die gesteld worden aan deelnemers om in een bepaald beroep aan de slag te kunnen. Die beroepseisen staan in het kwalificatiedossier. De instelling maakt in dialoog met haar omgeving daarnaast keuzes in hetgeen op het gebied van leren, loopbaan en burgerschap van de deelnemer wordt verwacht. Het brondocument en het kwalificatiedossier geven dus samen aan wat verwacht wordt van iemand die een Mbo-diploma krijgt.

Brondocument Leren, Loopbaan en Burgerschap: dezelfde inhoud, andere vorm

Het brondocument verschilt inhoudelijk niet van het vorige brondocument Leren en Burgerschap. Er is alleen explicieter aandacht besteed aan de competenties die iemand nodig heeft om zijn of haar loopbaan goed vorm te geven, vandaar dat nu ook de term Loopbaan in de titel van het document is opgenomen.

De vorm van het brondocument is wél veranderd. Nu in ieder kwalificatiedossier gebruik gemaakt wordt van het Competentiemodel KBB (powered by SHL) was het logisch dit model ook te gebruiken voor het brondocument. Op hoofdlijnen wordt aangegeven welke van de 25 competenties van het Competentiemodel KBB van belang zijn voor burgerschap, leren en de loopbaan. De instellingen gebruiken het brondocument bij het ontwikkelen van opleidingsprogramma's.

Keuzes maken en verantwoorden

Leren, Loopbaan en Burgerschap zijn belangrijke onderdelen van de opleiding van deelnemers in het MBO. Het gaat erom dat deelnemers zich verder ontwikkelen op het gebied van Leren, Loopbaan en Burgerschap. Geheel in overeenstemming met de uitgangspunten van competentiegericht beroepsonderwijs, is het aan de instellingen om in dialoog met de omgeving (leerlingen, ouders, bedrijven, maatschappelijke organisaties) *keuzes te maken* en deze te verantwoorden. De instelling verantwoordt zich aan haar omgeving in overleg en contacten en via het jaarverslag.

Aan de Inspectie van het Onderwijs wordt verantwoord welke invulling is gegeven aan het brondocument Leren, Loopbaan en Burgerschap. De onderwijsinstelling legt deze verantwoording tevens vast in het Onderwijsreglement. Het op deze manier verantwoorden betekent dat een deelnemer niet het diploma onthouden kan worden als deze niet een "voldoende" scoort op Leren, Loopbaan en Burgerschap. Waar het om gaat is dat de onderwijsinstelling de opleiding zodanig vormgeeft dat de deelnemer zijn competenties op het gebied van leren, loopbaan en burgerschap verder ontwikkelt.

De onderwijsinstelling legt verantwoording af door onder meer vast te leggen:

- Welke uitwerking het brondocument Leren, Loopbaan en Burgerschap krijgt in de opleiding,
- In welke vorm(en) het in de opleiding wordt aangeboden en welke inspanningen worden geleverd door de onderwijsinstelling;
- Hoe de instelling borgt dat *elke* MBO-deelnemer in de opleiding zijn competenties op het gebied van leren, loopbaan en burgerschap verder ontwikkelt.

Het brondocument biedt door zijn opzet de mogelijkheid om in een *beroepscontext* aandacht te besteden aan Leren, Loopbaan en Burgerschap. Bij een dergelijke integratie in de vormgeving van de opleiding zijn de beroepseisen en de eisen van het brondocument niet

meer apart van elkaar te onderscheiden. Concreet betekent dit dat onderdelen van Leren, Loopbaan en Burgerschap geïntegreerd worden met onderdelen uit een kwalificatiedossier. Deze onderdelen maken wél deel uit van kwalificerende examinering en de kwaliteit zal door KCE beoordeeld worden.

Taal

De eisen aan Nederlandse taal en moderne vreemde talen zijn geformuleerd in elk kwalificatiedossier. Deze taaleisen zijn afgeleid van de beroepsuitoefening. In het brondocument Leren, Loopbaan en Burgerschap worden geen aanvullende taaleisen gesteld. Het is aan de instelling om te bepalen welke aanvullende taaleisen gesteld worden. De omgeving van de school heeft een grote invloed op het taalbeleid. Regionale afspraken over inhoud en niveau van Nederlands en moderne vreemde talen geven veel meer richting aan de ontwikkeling van competente burgers dan centraal vastgestelde normen. Van instellingen wordt daarom verwacht dat ze hun maatschappelijke en regionale verantwoordelijkheid ook formuleren voor wat betreft hun taalbeleid. Deze verantwoording vindt plaats in het Onderwijs- en Examenreglement. De onderwijsinstelling gebruikt het referentiedocument moderne vreemde talen als referentie voor het bepalen van de regionale aanvullende taaleisen. Bij het stellen van deze eisen is hierbij het gebruik van het gemeenschappelijk Europees Referentiekader MVT verplicht.

Voorbeelden van het gebruik van het brondocument als ondersteuning

Op basis van het brondocument is door het SLO en Cinop in een afzonderlijk document beschreven welk gedrag men waar kan nemen bij het inzetten van de competenties zoals beschreven in het brondocument. Het gaat hier om voorbeelden, iedere instelling kan een eigen uitwerking aan het brondocument geven. De uitwerking mag een geheel andere zijn dan de voorbeeldmatige uitwerking van SLO en Cinop. De uitwerking moet wel altijd passen bij de inhoud en opzet van het brondocument en qua niveau aansluiten bij de opleiding van de deelnemer. Dit document zal in de loop van oktober 2006 worden gepubliceerd.

Het brondocument Leren, Loopbaan en Burgerschap is verbonden aan de kwalificatiedossiers met het vernieuwde format. Experimenten met deze kwalificatiedossiers vinden vanaf 1 augustus 2007 plaats.

2. Leren en loopbaan: de blik op ontwikkeling

De komende jaren moet Europa de meest concurrerende economie van de wereld worden. Dat is de ambitieuze doelstelling die Europese regeringsleiders tijdens de top in Lissabon hebben geformuleerd. Om dat te realiseren moet Europa een kenniseconomie worden met mensen die een hogere opleiding voltooien en een leven lang leren, met mensen die hun talenten willen en kunnen ontwikkelen.

De speerpunten die in het Nederlandse beleid doorklinken, richten zich op het verbeteren van het rendement en het vergroten van de doorstroom binnen de beroepskolom. Daar doorheen spelen ontwikkelingen als individualisering van de samenleving en de flexibilisering van de arbeidsverhouding.

In zo'n context en binnen zulke ambities speelt zelfsturing van mensen gericht op ontwikkeling een centrale rol. Zelf sturing geven aan leren en loopbaan vormen twee kapstokken die in dit brondocument verder zijn uitgewerkt als doelen voor het beroepsonderwijs en haar deelnemers.

3. Burgerschap

De dynamische en multiculturele Nederlandse samenleving stelt hoge eisen aan zijn burgers en inwoners. De beschrijving van burgerschap verwoordt deze eisen in een richtinggevend kader aan de hand van domeinen, taken en competenties. De Onderwijsraad benoemt burgerschap als:

"een formele juridisch-politieke status, inhoudend het samenstel van specifieke rechten en plichten die verbonden zijn aan het hebben van de nationaliteit van een bepaalde staat, het zijn van staatsburger van die staat... Daarnaast betreft burgerschap de bereidheid en het vermogen onderdeel uit te maken van een gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren" (Onderwijsraad, 2003, p. 9-10).

Deze aspecten van burgerschap komen terug in de drie domeinen van burgerschap. Het politieke domein dat bijdraagt aan de rechten en plichten van de burger om deel te nemen aan de politieke besluitvorming. Het sociaal- cultureel domein dat betrekking heeft op de bereidheid en het vermogen om deel uit te maken van de gemeenschap en daar een bijdrage aan te leveren en daar bovendien geen afbreuk aan te doen door een gebrekkige vitaliteit. Het economisch domein spitst burgerschap toe op twee deelterreinen. In de eerste plaats op het leveren van een bijdrage aan de arbeidsgemeenschap waar men deel van uitmaakt. In de tweede plaats op de plicht en het recht van de burger om op adequate wijze als consument deel te nemen aan de maatschappij.

4. Overzicht van het brondocument

Kerntaak 1: Benoemt zijn eigen ontwikkeling en gebruikt middelen en wegen om daarbij passende leerdoelen te bereiken	1.1 Benoemt leerdoelen voor de eigen ontwikkeling. 1.2 Inventariseert geschikte manieren van leren. 1.3 Kiest bij de situatie en bij zichzelf passende manieren van leren. 1.4 Plant zijn eigen leerproces en voert het uit. 1.5 Evalueert de gekozen manier van leren.
Kerntaak 2: Stuurt de eigen loopbaan	2.1 Reflecteert op eigen kwaliteiten en motieven 2.2 Onderzoekt welk werk er is en wat bij hem past. 2.3 Stuurt de eigen loopbaan en onderneemt acties die daarbij nodig zijn.
Kerntaak 3: Participeert in het politieke domein, in besluitvorming en beleidsbeïnvloeding	3.1 Oriënteert zich op onderwerpen waarover politieke besluiten genomen worden. 3.2 Vormt een eigen mening. 3.3 Onderneemt acties naar aanleiding van gemaakte keuzen.
Kerntaak 4: Functioneert als werknemer in een arbeidsorganisatie	4.1 Gedraagt zich als werknemer bij het uitvoeren van het werk. 4.2 Maakt gebruik van werknemersrechten. 4.3 Stelt zich collegiaal op.
Kerntaak 5: Functioneert als kritisch consument	5.1. Oriënteert zich op de consumentenmarkt en houdt rekening met eigen wensen en mogelijkheden. 5.2. Onderneemt acties om producten en diensten aan te schaffen.
Kerntaak 6: Deelnemen in allerlei sociale verbanden en respectvol gebruiken van de openbare ruimte	6.1. Neemt deel in diverse sociale verbanden en leeft in de openbare ruimte. 6.2. Voert activiteiten uit voor de leefbaarheid van zijn sociale omgeving.
Kerntaak 7: Zorgt voor de eigen gezondheid (vitaal burgerschap)	7.1 Zoekt informatie over een gezonde leefwijze. 7.2 Beslist op basis van informatie en handelt ernaar. 7.3 Onderneemt activiteiten om de gezondheid te bevorderen.

5. Beschrijving van de kerntaken

Leren

Kerntaak 1 Benoemt zijn eigen ontwikkeling en gebruikt middelen en wegen om daarbij passende leerdoelen te bereiken.	Werkprocessen bij kerntaak 1
<p>Beschrijving kerntaak De lerende onderzoekt zijn ambities en ontwikkelingen in zijn omgeving. Hij benoemt de persoonlijke doelen die hij in zijn verdere ontwikkelingsproces wil bereiken. Hij gaat na welke competenties hij daarvoor moet ontwikkelen en welke taken hij daarvoor moet leren uitvoeren. Hij inventariseert - al dan niet met hulp van derden - geschikte manieren van leren, rekening houdend met de kenmerken van de situatie waarin het leren plaatsvindt. Met behulp van deze gegevens plant hij zijn leerproces en voert het uit. Hij houdt rekening met de mogelijkheden ter plekke en laat niet alleen zijn eigen voorkeur leidend zijn. Hij probeert ook nieuwe manieren van leren uit om zijn leermogelijkheden te vergroten. Hij evalueert de gekozen manier van leren, benoemt wat goed bevallen is, wat hij opnieuw wil gebruiken en wat hij een volgende keer anders zou willen doen.</p> <p>Toelichting Leren is onmisbaar voor iemands ontwikkeling en ontplooiing, zowel tijdens de opleiding als bij het uitoefenen van een beroep en als burger in de samenleving. Binnen het huidige beroepsonderwijs is leren van deelnemers gericht op het ontwikkelen van competenties die nodig zijn om te handelen. De manieren waarop deelnemers leren, zijn uiteenlopend. Ze hangen onder andere af van het repertoire aan leeractiviteiten waarover deelnemers beschikken, van persoonlijke voorkeuren en van mogelijkheden in situaties. Op het moment dat het leren zelf doel wordt, staat het beroepsonderwijs voor de opgave het leerpotentieel van deelnemers tot grotere bloei te brengen. Het betekent dat deelnemers zicht moeten krijgen op hun manier van leren, op hun voorkeuren, op witte vlekken in hun leerrepertoire en dat ze er in slagen ook andere manieren van leren in te zetten. Aan de andere kant moeten deelnemers zicht krijgen op</p>	<ol style="list-style-type: none">1.1 Benoemt leerdoelen voor de eigen ontwikkeling.1.2 Inventariseert geschikte manieren van leren.1.3 Kiest bij de situatie en bij zichzelf passende manieren van leren.1.4 Plant zijn eigen leerproces en voert het uit.1.5 Evalueert de gekozen manier van leren.

kansen tot leren die zich voordoen in situaties waarin ze zich bevinden en toegerust worden in het pakken van die kansen. De uitdaging is het vergroten van het leerpotentieel niet te isoleren als aparte opgave, maar functioneel te houden door het te koppelen aan de ontwikkeling van competenties, vakbekwaamheid en arbeidsidentiteit. Samengevat gaat het bij leren om het benutten van het eigen leerpotentieel en het leerpotentieel in de situaties waarin hij als lerende komt.

Loopbaan¹

Kerntaak 2 Stuurt de eigen loopbaan	Werkprocessen bij kerntaak 2
<p>Beschrijving kerntaak De burger stuurt zijn eigen loopbaan. Hij doet daarvoor regelmatig zelfonderzoek en reflecteert, al dan niet met behulp van derden op zijn eigen kwaliteiten. Hij gaat na welke wensen hij heeft in zijn leven en in zijn werk en welke doelen hij daarvoor moet daarvoor moet realiseren. Hij benoemt de competenties die hij al heeft en die hij wil ontwikkelen en hij benoemt motieven en waarden, die er voor hem toe doen. Hij vergelijkt persoonlijke kwaliteiten en eigen waarden - dat wat werkelijk belangrijk is voor hem - en eisen en waarden van gewenst werk met elkaar. Hij gebruikt de uitkomsten van die vergelijking om weloverwogen keuzen te maken over verder te zetten stappen. Hij onderzoekt de gevolgen van zijn keuzen en onderneemt acties om tot een passende match tussen wensen en (arbeids)mogelijkheden te komen. Daartoe ontwikkelt hij de benodigde competenties en onderneemt hij activiteiten om werk te vinden. (o.a. solliciteren en netwerken benutten).</p> <p>Toelichting Vormgeven aan loopbaan is het lot in eigen handen nemen en zelf sturing geven aan het vinden van betekenisvol werk dat aansluit op eigen kwaliteiten, waarden en motieven. Het vraagt om bewustwording en het resulteert in de ontwikkeling van een eigen arbeidsidentiteit. Het beroepsonderwijs staat voor de opgave de loopbaanontwikkeling van de deelnemer te ondersteunen via loopbaanoriëntatie en loopbaanbegeleiding. Deelnemers moeten zicht zo zicht krijgen op wat zij als gewenst werk beschouwen en hoe daar te komen. Samengevat gaat het bij loopbaan om het sturen van de eigen loopbaan.</p>	<p>2.1 Reflecteert op eigen kwaliteiten en motieven.</p> <p>2.2 Onderzoekt welk werk er is en wat bij hem past.</p> <p>2.3 Stuurt de eigen loopbaan en onderneemt acties die daarbij nodig zijn.</p>

¹ De uitwerking van dit deel van het brondocument is voor een belangrijk deel ontleend aan een recent onderzoek van Meijers, Kuijpers & Bakker (2006) naar loopbaanontwikkeling en –begeleiding in het vmbo en mbo.

Burgerschap: politiek domein

Kerntaak 3 Participeert in het politieke domein, in besluitvorming en beleidsbeïnvloeding.	Werkprocessen bij kerntaak 3
<p>Beschrijving kerntaak De burger oriënteert zich op verschillende meningen en opvattingen over onderwerpen waarover politieke besluiten genomen worden. Hij verzamelt informatie en vergelijkt informatie uit diverse bronnen met elkaar. De burger vormt op basis van de verzamelde informatie en persoonlijke overwegingen een eigen mening, waarbij hij rekening houdt met zijn eigen belangen en de belangen van anderen. De burger maakt keuzes die in lijn zijn met zijn persoonlijke overwegingen. De burger onderneemt actie naar aanleiding van keuzes die hij heeft gemaakt. Het kan hierbij gaan om formele participatie, zoals stemmen als er verkiezingen en/ of lid worden van een politieke partij. Hij kan ook lid worden van organisaties die politieke doeleinden of belangen nastreven en/of op andere wijze informeel participeren in besluitvormingsprocessen.</p> <p>Toelichting Het gaat om participatie in formele zin (stemmen) en om meer actieve vormen van betrokkenheid bij besluitvorming op verschillende politieke niveaus (Europa, landelijk, regionaal, gemeentelijk, buurt). Het betreft ook op issues gerichte vormen van politieke participatie, zoals milieu, sociale voorzieningen, derde wereld, politieke gevangenen, racisme, verkeersveiligheid, et cetera. Participeren kan betrekking hebben op passieve of actieve betrokkenheid bij politieke partijen, maar ook bij buurtbijeenkomsten, vakbonden, patiëntenverenigingen, enzovoort. De burger bepaalt zelf in welke mate hij zich actief inzet bij het beïnvloeden van besluitvormingsprocessen en beleidsontwikkeling. De burger participeert daarin op zijn eigen niveau.</p>	<p>3.1 Oriënteert zich op onderwerpen waarover politieke besluiten genomen worden.</p> <p>3.2 Vormt een eigen mening.</p> <p>3.3 Onderneemt acties naar aanleiding van gemaakte keuzen.</p>

Burgerschap: economisch domein

Kerntaak 4 Functioneert als werknemer in een arbeidsorganisatie.	Werkprocessen bij kerntaak 4
<p>Beschrijving kerntaak De werknemer houdt zich aan algemeen aanvaarde regels en regels die in de branche gebruikelijk zijn. Hij geeft daarbij blijk van zelfkennis. De werknemer stelt zich coöperatief en flexibel op maar geeft ook de grens aan als hij/ zij geen verantwoordelijkheid kan dragen voor de uit te voeren werkzaamheden. Ook als burger handelt de werknemer vanuit eigen normen en waarden op een ethische en integere manier. De werknemer maakt gebruik van zijn werknemersrechten en -bescherming, zoals die zijn vastgelegd in CAO's en in wettelijke bepalingen. Ook maakt hij gebruik van zijn medezeggenschapsrechten. De werknemer werkt tijdens het werk coöperatief samen met collega's. In de meer informele contacten in de arbeidsorganisatie draagt hij bij aan een positieve werksfeer. Hij houdt daarbij, met in achtneming van de eigen verantwoordelijkheid, rekening met de bedrijfscultuur.</p> <p>Toelichting Bij het functioneren in een arbeidsorganisatie houdt de werknemer zich aan afspraken over het leveren van arbeid: op tijd en uitgerust op het werk komen, adequaat gekleed gaan, zich aan de kwaliteits- en productiviteitsnormen van het bedrijf aanpassen (voor zover de regels en waarden van de maatschappij niet overtreden worden), volgens de bedrijfsnormen met klanten / bezoekers omgaan. Het gaat om algemeen aanvaarde regels, regels die in de branche gelden en om de specifieke manier waarop een bepaalde arbeidsorganisatie daarmee omgaat.</p>	<p>4.1 Gedraagt zich als werknemer bij het uitvoeren van het werk.</p> <p>4.2 Maakt gebruik van werknemersrechten.</p> <p>4.3 Stelt zich collegiaal op.</p>

Kerntaak 5 Functioneert als kritisch consument	Werkprocessen bij kerntaak 5
<p>Beschrijving kerntaak De consument maakt op een voor hem passende wijze gebruik van de veelheid van producten en diensten. De consument oriënteert zich daartoe op (nieuwe) producten en diensten. Hij beoordeelt zaken als het gebruiksgemak, de kwaliteit, prijs, milieueffecten, gezondheidseffecten, op de korte en lange termijn. De consument vergelijkt de eigen wensen en mogelijkheden met zijn financiële speelruimte, noodzakelijke voorwaarden en keuzen die de financiële situatie op de langere termijn beïnvloeden. Morele overwegingen spelen daarbij een rol. De kritische consument schaft na een afwegingsproces producten en diensten aan. Indien nodig maakt hij gebruik van de mogelijkheden om een aankoop ongedaan te maken en om klachtenprocedures te benutten. Hij wint advies in bij beslissingen die complex zijn.</p> <p>Toelichting De complexiteit van de beslissingen waar de burger zich als consument voor gesteld ziet neemt door verschillende oorzaken toe. Het soort producten neemt toe en de variatie per product neemt toe. Bovendien komt er door veranderend overheidsbeleid, meer verantwoordelijkheid bij de burger te liggen. Bijvoorbeeld op het terrein van verzekeringen en pensioenvoorzieningen. Het is een terrein waar de burger zich op moet blijven ontwikkelen en indien nodig ook advies moet inwinnen. . Hij moet bij zijn keuzen steeds meer rekening houden met materiële en immateriële of morele zaken op de korte en lange termijn. Keuzen die hij maakt, kunnen ook gevolgen hebben voor zijn financiële situatie op de langere termijn. Voorbeelden daarvan zijn sparen, verzekeren, onbetaald verlof opnemen, pensioenvoorzieningen, etc.</p>	<p>5.1. Oriënteert zich op de consumentenmarkt en houdt rekening met eigen wensen en mogelijkheden.</p> <p>5.2. Onderneemt acties om producten en diensten aan te schaffen.</p>

Burgerschap: sociaal-cultureel domein

Kerntaak 6 Neemt deel aan diverse sociale verbanden en draagt bij aan de leerbaarheid van de sociale omgeving.	Werkprocessen bij kerntaak 6
<p>Beschrijving kerntaak De burger neemt deel aan zijn sociale omgeving en levert een bijdrage aan de leefbaarheid ervan. Hij voert allerlei activiteiten uit in de buurt en/of in verenigingen en clubs. Hij kiest activiteiten die passen bij de eigen mogelijkheden, voorkeuren en levenssituatie. In de openbare ruimte leeft hij algemeen aanvaarde en wettelijke regels na en draagt ook daardoor bij aan de leefbaarheid van zijn omgeving.</p> <p>Toelichting De burger neemt op een voor hem passende wijze deel aan de directe sociaal-culturele omgeving en gedraagt zich daarin op een verantwoordelijke manier. De burger handelt vanuit de eigen identiteit en respecteert de identiteit van anderen. De sociale omgeving kan dichtbij zijn, in de buurt, maar ook, in voorkomende gevallen, in het buitenland liggen. Het kan gaan om vrijwilligersactiviteiten (o.a. schoonmaakacties, organiseren van straatfeesten, lid zijn van een bestuur of ouderraad, etc.), sportactiviteiten, creatieve activiteiten, culturele en kunstzinnige activiteiten, enzovoort. Het betreft meer of minder georganiseerde vrije tijdsactiviteiten en toevallige ontmoetingen in de openbare ruimte. Het kan gaan om vaste participatie in verenigingsverband, maar ook om incidentele activiteiten. De burger informeert zich over deze activiteiten en maakt keuzen die bij hem passen.</p>	<p>6.1. Neemt deel in diverse sociale verbanden en leeft in de openbare ruimte.</p> <p>6.2. Voert activiteiten uit ten behoeve van de leefbaarheid van zijn sociale omgeving.</p>

Kerntaak 7 Zorgt voor de eigen gezondheid (vitaal burgerschap)	Werkprocessen bij kerntaak 7
<p>Beschrijving kerntaak De burger informeert zich over allerlei zaken die invloed hebben op zijn gezondheid. De burger neemt op deze terreinen verantwoorde beslissingen en voert deze uit. Hij laat activiteiten na die de gezondheid schaden en voert activiteiten uit die de gezondheid bevorderen, zowel in zijn dagelijks leven als in het werk. Indien nodig zoekt de burger daarbij advies en hulp.</p> <p>Toelichting De burger is verantwoordelijk voor de eigen gezondheid. Zowel fysiek, psychisch als sociaal welbevinden. Daarom moet hij ervoor zorgen op de hoogte te blijven van informatie over de invloed van factoren als voeding, voldoende en afwisselend bewegen, persoonlijke hygiëne (waaronder het terrein van seksualiteit), omgaan met stress en het gebruik van verslavende middelen (onder andere drugs, alcohol en tabak).</p>	<p>7.1 Zoekt informatie ten behoeve van een gezonde leefwijze.</p> <p>7.2 Beslist op basis van informatie en handelt ernaar.</p> <p>7.3 Onderneemt activiteiten om de gezondheid te bevorderen.</p>

Kerntaak 2 Stuurt de eigen loopbaan		Competenties																								
		A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y
		Beslissen en activiteiten initiëren	Aansturen	Begeleiden	Aandacht en begrip tonen	Samenwerken en overleggen	Ethisch en integer handelen	Relaties bouwen en netwerken	Overtuigen en beïnvloeden	Presenteren	Formuleren en rapporteren	Vakdeskundigheid toepassen	Materialen en middelen inzetten	Analyseren	Onderzoeken	Creëren en innoveren	Leren	Plannen en organiseren	Op de behoeften en verwachtingen van de 'klant' richten	Kwaliteit leveren	Instructies en procedures opvolgen	Omgaan met verandering en aanpassen	Met druk en tegenslag omgaan	Gedrevenheid en ambitie tonen	Ondernemend en commercieel handelen	Bedrijfsmatig handelen
Werkprocessen																										
2.1	Reflecteert op eigen kwaliteiten en motieven				X			X					X	X												
2.2	Onderzoekt welk werk er is en wat bij hem past.				X			X					X	X												
2.3	Stuurt de eigen loopbaan en onderneemt acties die daarbij nodig zijn.	X						X						X							X		X			

Kerntaak 3 Participeert in het politieke domein, in besluitvorming en beleidsbeïnvloeding		Competenties																									
		A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	
		Initiëren	Bestissen en activiteiten	Aansturen	Begeleiden	Aandacht en begrip tonen	Samenwerken en overleggen	Ethisch en integer handelen	Relaties bouwen en netwerken	Overtuigen en beïnvloeden	Presenteren	Formuleren en rapporteren	Vakdeskundigheid toepassen	Materialen en middelen inzetten	Analyseren	Onderzoeken	Creëren en innoveren	Leren	Plannen en organiseren	Op de behoeften en verwachtingen van de 'klant' richten	Kwaliteit leveren	Instructies en procedures opvolgen	Omgaan met verandering en aanpassen	Met druk en tegenslag omgaan	Gedrevenheid en ambitie tonen	Ondernemend en commercieel handelen	Bedrijfsmatig handelen
Werkprocessen																											
3.1	Oriënteert zich op onderwerpen waarover politieke besluiten genomen worden.													X	X												
3.2	Vormt een eigen mening.	X												X													
3.3	Onderneemt acties naar aanleiding van gemaakte keuzen.	X								X											X						

Kerntaak 4 Functioneert als werknemer in een arbeidsorganisatie		Competenties																								
		A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y
		Beslissen en activiteiten initiëren	Aansturen	Begeleiden	Aandacht en begrip tonen	Samenwerken en overleggen	Ethisch en integer handelen	Relaties bouwen en netwerken	Overtuigen en beïnvloeden	Presenteren	Formuleren en rapporteren	Vakdeskundigheid toepassen	Materialen en middelen inzetten	Analyseren	Onderzoeken	Creëren en innoveren	Leren	Plannen en organiseren	Op de behoeften en verwachtingen van de 'klant' richten	Kwaliteit leveren	Instructies en procedures opvolgen	Omgaan met verandering en aanpassen	Met druk en tegenslag omgaan	Gedrevenheid en ambitie tonen	Ondernemend en commercieel handelen	Bedrijfsmatig handelen
Werkprocessen																										
4.1	Gedraagt zich als werknemer bij het uitvoeren van het werk.						X									X			X	X	X	X				
4.2	Maakt gebruik van werknemersrechten.	X				X		X							X					X						
4.3	Stelt zich collegiaal op.					X	X																			

Kerntaak 5 Functioneert als kritisch consument		Competenties																								
		A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y
		Beslissen en activiteiten initiëren	Aansturen	Begeleiden	Aandacht en begrip tonen	Samenwerken en overleggen	Ethisch en integer handelen	Relaties bouwen en netwerken	Overtuigen en beïnvloeden	Presenteren	Formuleren en rapporteren	Vakdeskundigheid toepassen	Materialen en middelen inzetten	Analyseren	Onderzoeken	Creëren en innoveren	Leren	Plannen en organiseren	Op de behoeften en verwachtingen van de 'klant' richten	Kwaliteit leveren	Instructies en procedures opvolgen	Omgaan met verandering en aanpassen	Met druk en tegenslag omgaan	Gedrevenheid en ambitie tonen	Ondernemend en commercieel handelen	Bedrijfsmatig handelen
Werkprocessen																										
5.1	Oriënteert zich op de consumentenmarkt en houdt rekening met eigen wensen en mogelijkheden.				X				X				X	X		X										
5.2	Onderneemt acties om producten en diensten aan te schaffen.	X						X						X						X						

Kerntaak 6 Deelnemen in allerlei sociale verbanden en respectvol gebruiken van de openbare ruimte		Competenties																								
		A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y
		Beslissen en activiteiten initiëren	Aansturen	Begeleiden	Aandacht en begrip tonen	Samenwerken en overleggen	Ethisch en integer handelen	Relaties bouwen en netwerken	Overtuigen en beïnvloeden	Presenteren	Formuleren en rapporteren	Vakdeskundigheid toepassen	Materialen en middelen inzetten	Analyseren	Onderzoeken	Creëren en innoveren	Leren	Plannen en organiseren	Op de behoeften en verwachtingen van de 'klant' richten	Kwaliteit leveren	Instructies en procedures opvolgen	Omgaan met verandering en aanpassen	Met druk en tegenslag omgaan	Gedrevenheid en ambitie tonen	Ondernemend en commercieel handelen	Bedrijfsmatig handelen
Werkprocessen																										
6.1	Neemt deel in diverse sociale verbanden en leeft in de openbare ruimte.	X			X	X	X											X								
6.2	Voert activiteiten uit voor de leefbaarheid van zijn sociale omgeving.	X				X											X			X						

Kerntaak 7 Zorgt voor de eigen gezondheid (vitaal burgerschap)		Competenties																								
		A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y
		Beslissen en activiteiten initiëren	Aansturen	Begeleiden	Aandacht en begrip tonen	Samenwerken en overleggen	Ethisch en integer handelen	Relaties bouwen en netwerken	Overtuigen en beïnvloeden	Presenteren	Formuleren en rapporteren	Vakdeskundigheid toepassen	Materialen en middelen inzetten	Analyseren	Onderzoeken	Creëren en innoveren	Leren	Plannen en organiseren	Op de behoeften en verwachtingen van de 'klant' richten	Kwaliteit leveren	Instructies en procedures opvolgen	Omgaan met verandering en aanpassen	Met druk en tegenslag omgaan	Gedrevenheid en ambitie tonen	Ondernemend en commercieel handelen	Bedrijfsmatig handelen
Werkprocessen																										
7.1	Zoekt informatie over een gezonde leefwijze.	X											X	X												
7.2	Beslist op basis van informatie en handelt ernaar.	X					X						X													
73	Onderneemt activiteiten om de gezondheid te bevorderen.					X					X	X								X						